

Rapport da lavur LR 1985

Autor(en): **[s.n.]**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **99 (1986)**

PDF erstellt am: **06.08.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-235119>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern. Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Betg main impressiunant è stà il pled dal president da la Confederaziun, dr. Kurt Furgler. Nus dastgain attestar a la scuntrada 1985 a Savognin ina impurtanza particulara e vuessan er quà engraziar cordialmain a tut quels che han contribuì en ina moda u en l'otra a questa entupada dal pievel rumantsch.

Rapport da lavur LR 1985

elavurà dals divers posts da lavur

La suprastanza ha salvà 23 sedutas e dilucidà 186 tractandas, il cussegl 3 sedutas cun 16 tractandas. La radunanza da delegad(a)s è sa radunada ils 4 d'avust a Savognin ed ils 13 da december a Cuira. A chaschun da questa radunanza han las elecziuns per il trienni 1986 fin 1988 gì lieu. Sulettas midadas: dr. Giusep Capaul daventa successur dad Isidor Winzap, dr. Jon Nuotcla daventa successur da Flurin Bischoff en la suprastanza LR.

Quest *rapport da lavur* è sincronisà cun il *program da lavur LR 1985* e resumescha sut ils titels e las cifras dal program l'acziun prestada effectivamain.

1. Uniuns afiliadas / Collavuratur regionalas

1.1. Las uniuns afiliadas èn vegnidas consultadas en scrit u a bucca per diversas decisiuns e dumondas (scolaziun da creschids, revisiun dals tschentaments, posiziun conc. repartiziun da las contribuziuns federalas, concept post da documentaziun ed infurmaziun (SRR), dumondas da pressa e.a.). Ils suprastants LR han prendì part a seduats da las uniuns regionalas; parsura u secretari èn stads preschents a radunanzas da las uniuns afiliadas.

1.2. Las contribuziuns a las uniuns regionalas èn vegnidas pajadas il mars, contribuziuns supplementaras a basa da dumondas e rapports, surtut per occurrenzas en connex cun ils «2000 onns Retoromania», per ediziuns, rumantschaziuns e teater.

1.3. – 1.6. Ils collavuratur regionalas han discutà en sedutas communablas regularas cun il secretari e 2× cun l'entira suprastanza las prioritads

ed ils detagls da lur lavur (guarda rapport coll. reg.). La suprastanza ha decidì contribuziuns spezialas per l'UdG (Festa ladina, ediziuns), per la Romania («2000 onns» a Vella, Lumbrein, Uors, Rabijs, Falera e Donat) per l'URS (Pagina da Surmeir, rumantschaziuns a Savognin) e per la Renania (commemoraziun da Gian Fontana, «2000 onns» a Flem e Donat, Casa paterna). Cun ina contribuziun speziala sur Renania e Romania èn ediziuns ecclesiasticas vegnidas sustegnidas. En connex cun la «Scuntrada dal pielvel rumantsch» a Savognin han ils parsuras da las uniuns affiliadas fatg part al comité da patrunadi.

1.7. Las discussiuns per reactivar ina «Uniun rumantscha a Cuir» n'han anc betg purtà fritgs, perquai ch'ils Rumantschs a Cuir sa sentan bain integrads en las uniuns regionalas existentas ed en las uniuns rumantschas a Cuir (chors, gruppaziuns regionalas e.a.) e na demussan betg in basegn spezial per ina uniun specifica.

2. Scolaziun e furmaziun

Scolinas

2.1. Sustegn spezial per scolinas en situaziuns specificas, impurtantas per il mantegniment dal linguatg, ha Veulden/Sched retratg.

En Engiadina ha dunna Anny Tscharner - Tschander ed en Surselva ha dunna Josefina Candrian - Casutt cumenzà la lavur sco cussegliastras da scolinas. Uniuns purtadras da scolinas, las mussadras e la pressa èn vegnidas infurmadas da quest servetsch da la LR. La lavur en quest sectur chaschuna tschertas difficultads, na siond questa cussegliaziun betg prevesida en la lescha chantunala da scolina. Gist en lieus cun difficultads linguisticas spezialas sa mussa la lavur difficila.

Cun las mussadras mantegnan er ils collavuradors regional contact; a la radunanza da la Cuminanza da mussadras rumantschas CMR (che ha organisà a Laax ina dieta da lavur da 2 dis) è il secretari sa participà. La CMR presta en autonomia ina gronda lavur d'infurmaziun e d'integraziun per las mussadras rumantschas.

La scolaziun supplementara da las mussadras vegn organisada da la CMR, surtut dentant er dal post chantunal ed en discussiun cun la direccura dal seminari da mussadras chantunal, partiziun rumantscha.

Las scolinas da Cuir èn vegnidas frequentadas:

1984/85 da 11 scolarets ladins e 19 scolarets sursilvans,

1985/86 da 13 scolarets ladins e 14 scolarets sursilvans.

Sco successura per dunna Anna Tina Campell vegn dunna Andreetta Nogler da Ramosch elegida sco mussadra per la scolina ladina. Il chantun paja 2 × 2000.— fr. per la disposiziun da las scolinas sco scolinas d'exercizi per il seminari. Per novs meds da lavur en scolinas ha lavurà dunna Anna Tina Campell — ensemen cun ina grupp da mussadras en Engiadina. Emprimas emprovas èn en consultaziun. Curs «mamma ed uffant» (per l'assimilaziun) han gì lieu en Engiadin'ota. Per quella regiun è la dumonda d'in engaschament da la LR per las prescolinas (gruppas da gieu) vegnida discutada.

Per l'instrucziun rumantscha en il seminari da mussadras vegnan translaziuns procuradas sco basa per la preparaziun da meds d'instrucziun. En ina discussiun cun la cumissiun d'educaziun chantunala han parsura e secretari preschentà dumondas da la scolaziun en territoris fermamain germanisads ed en il seminari da mussadras. Conc. il «dumber regressiv da las annunzias per il seminari da mussadras chantunal» ha la suprastanza prendì posiziun ad in scriver dal departament d'educaziun. Il dumber da ca. 10. mussadras novas per onn duess tenor experientscha bastar. In augment da la quantidad na dastga ir a quint da la qualidad da la scolaziun. Ils basegns per in augment stuessan vegnir eruids tras discussiuns cun entruidaders da professiun ed a basa d'analisi statisticas detagliadas.

Scolas fundamentalas tudestgas

2.2. Suenter discussiun ed a basa d'ina istanza ha la citad da Cuira decidì d'adattar la contribuziun per la scolaziun da rumantsch facultativa en las scolas a Cuira a la chareschia. L'instrucziun na po dentant betg vegnir integrada en il rom general da l'urari da l'entira citad per motivs da coordinaziun e da princip.

Cun engaschads en las vischnancas Domat, Razén, Flem, Glion, Bravuogn ed Alvagni èn vegnidas discutadas pussaivladads per l'instrucziun rumantscha.

La dumonda da la situaziun en scolas al cunfin da linguatg vegn integrada en ina retschertga dals collavuratur regionalis en il decurs dal 1986.

Scolas fundamentaias rumantschas

2.3. La suprastanza ha inoltrà in'istanza a la Regenza chantunala cun la dumonda d'evaluar e d'analisar detagliadamain la situaziun da linguatg

en vischnancas fermamain germanisadas e da prender las mesiras adattadas per ina scolaziun optimala en quels lieus (elavuraziun d'in model coerent per ina scola bilinga). Questa dumonda è er vegnida discutada en ina seduta cun la cumissiun chantunala d'educaziun.

L'instrucziun da franzos a basa dal rumantsch resta in postulat da la LR per scolas secundaras rumantschas.

Il barat da classas tranter las regiuns rumantschas è vegnì discutà cun diversas scolas/magisters. Emprims barats d'aventan realitad en il decurs dal 1986! — La suprastanza ha er prendì posiziun davart la revisiun parziala da la lescha da scola.

Scolas professiunalas

2.4. Per la Surselva è il med d'instrucziun Rutz vegnì adattà per part tenor l'ultima ediziun. In med d'instrucziun «Economia» è vegnì translata e preparà per l'ediziun.

Las discussiuns per in «obligatori miaivel» (scolar(a)s che vegnan da scolas rumantschas frequentan da princip l'instrucziun da rumantsch) cuntinueschan. En la scola professiunala a Samedan sa cumprova ina soluziun cun resguard relativ dal rumantsch. La situaziun dal rumantsch en las scolas mercantilas resta nuncuncontentaivla. Il secretari ha fatg part d'ina gruppa da lavur per ina scola media da diplom, cumbinada evtl. cun ulteriurs tips da scola, en Surselva (Glion).

Al Plantahof vegn instrui rumantsch en 3 gruppas tenor idiom (2 uras/emna). Il rumantsch vegn reconuschì sco rom d'elecziun obligatori per ils Rumantschs. Il postulat per in «incumbensà» per il rumantsch ed ils Rumantschs al Plantahof resta.

Scolas medias

2.5. L'emprima part da la «Istorgia da la litteratura rumantscha per scolas medias» (origins fin reformaziun) da G. Deplazes è vegnida lecturada, messa en rumantsch grischun (texts da punt) e tramessa en consultaziun als magisters da rumantsch en scolas medias. La lavur cuntinuescha.

L'organisaziun da curs da perfecziun per ils magisters da rumantsch è vegnida surdada als scolasts che s'organiseschan e lavuran ensemen cun la CPS/WBZ, Lucerna. Il postulat per la reconuschientscha dal rumantsch sco linguatg equivalent ad auters linguatgs che quintan per l'access a las universitads resta.

En pliras discussiuns en suprastanza, cun exponents da la PGI e cun la cumissiun predeliberanta dal seminari scolastic è vegnida discutada la dumonda dal rumantsch per Na-rumantschs sco rom d'elecziun obligatori sper il talian. Ina soluziun praticabla cundiziunass che be 1 varianta (il rumantsch grischun!) vegniss purschida. Damai ch'ils scolars interessads potenzialmain derivan da princip da la diaspora, e damai che quests magisters futurs na vegnissan betg en dumonda per scolas en il territori rumantsch, fiss ina soluziun cun il rumantsch grischun da princip pussaivla. — La PGI tema ina promoziun dal rumantsch a cust dal talian, malgrà che la proposta da la LR avisescha be in pass vers «medems dretgs» per il rumantsch.

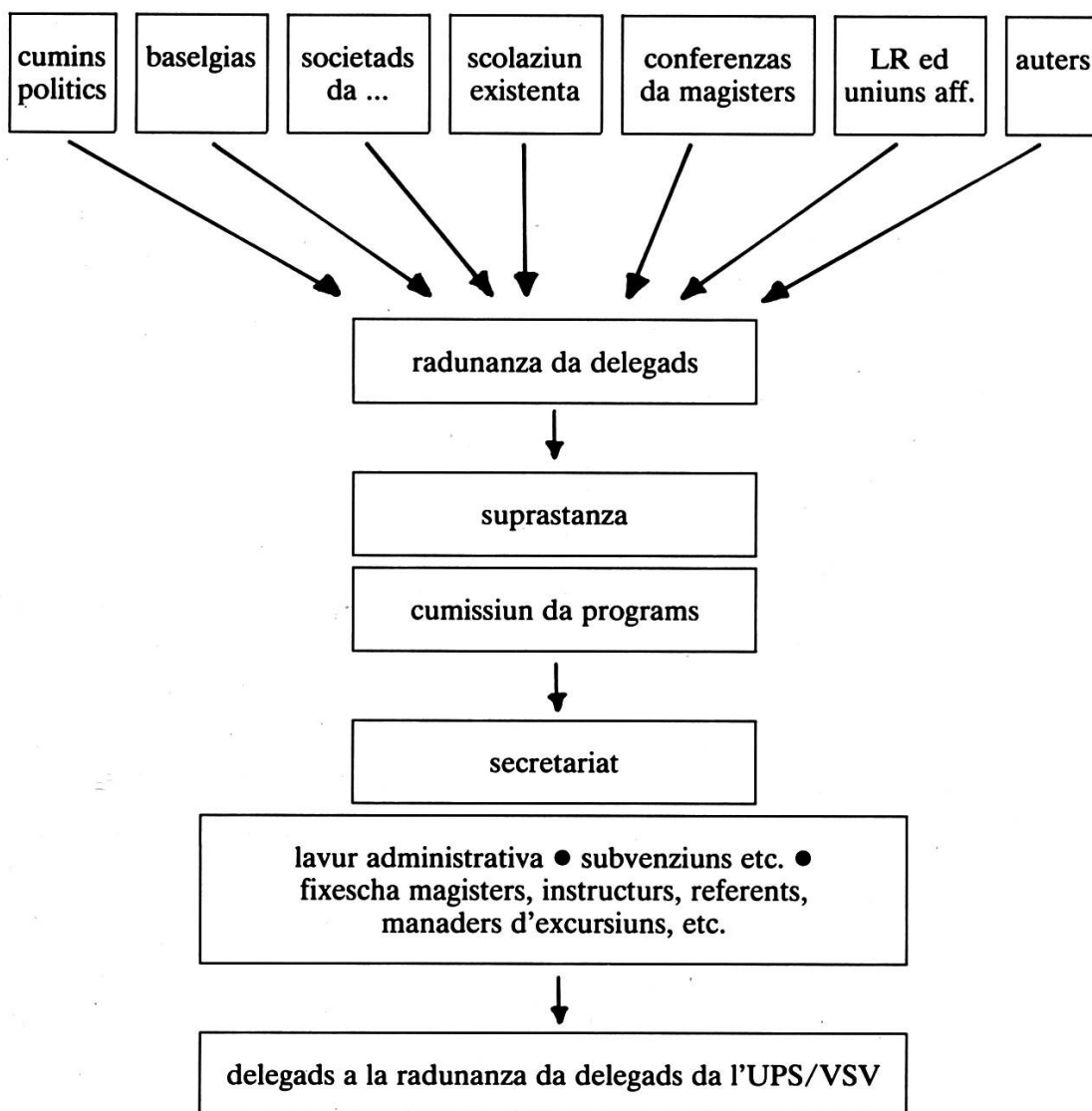
Per cuntanscher in augment da las uras da rumantsch per Rumantschs al seminari scolastic è — a basa da discussiuns e sin proposta dals magisters pertutgads — vegnida inoltrada in'istanza a la Regenza.

La posiziun dal rumantsch a las scolas autas svizras è vegnida rinforzada e l'interess per la situaziun linguistica actuala da la Rumantschia è viver en numerusas universitads da l'exteriur (visitas da gruppas da studi, numerusas dumondas per infurmaziuns, documentaziun e collavuraziun).

Scolaziun da creschids

2.6. La scolaziun da creschids è vegnida reorganisada sistematicain tenor l'organisaziun cumprovada da l'Uniun svizra per scolas autas popularas (VSV: Verband Schweiz. Volkshochschulen). En Engiadina è vegnida fundada la «*Scuntrada e furmaziun ladina*», en Surselva la «*Scuntrada e furmaziun Surselva*» sco uniuns independentas ed autonomas, organisadas tenor il sequent schema:

*Model per la scolaziun da creschids:
Scuntrada e furmaziun ladina / Scuntrada e furmaziun Surselva*

LR: inscunter d'infurmaziun annual: barat d'experientschas e d'infra-structuras – ideas, propostas – comunicaziuns a la pressa/radio/tv

Per il Grischun central (URS e Renania/Sutselva) funcziunescha la LR vinavant sco centrala administrativa. Conc. la scolaziun da creschids vala il sequent regulativ:

Scolaziun da creschids

1. La LR sustegna la scolaziun da creschids rumantscha, organisada da las uniuns regionalas,
  - 1.1. cun contribuziuns per *curs d'assimiliaziun* tenor il regulativ respectiv (cf. Rapport annual 1984, p. 15 e 16)
  - 1.2. cun sustegn e collavuraziun tras ils collavuraturus regionalis
  - 1.3. cun servetschs administrativs tenor quest regulativ per las regiuns che na disponan betg d'uniuns per la scolaziun da creschids rumantscha (a basa da l'Associaziun svizra per universitads popularas: *scuntrada e furmaziun*)
  - 1.4. cun restar commembra da l'Associaziun svizra per universitads popularas
  - 1.5. cun contribuziuns per las uniuns «*scuntrada e furmaziun*» a basa da dumondas specificas
  - 1.6. cun pussibilitar a menaders da curs da sa participar ad occurrenzas per scolaziun supplementara, organisadas dad instituziuns svizras (SVEB) e.a.
  - 1.7. cun scuntradas da discussiun ed organisaziun tenor giavisch (p.ex. scuntradas cun scolasts per curs d'assimilaziun, e.a.)

2. Las uniuns regionalas affiliadas che vulan far adiever dals servetschs administrativs da la LR tenor cif. 1.3.:
  - 2.1. surpiglian la responsabladad per ils programs da scolaziun e per la cuntinuitad
  - 2.2. numnan la(s) persuna(s) che prepara(n), organisescha(n), publichescha(n) ed exequescha(n) ils programs
  - 2.3. scuntratan quint e dattan rapport a la LR

3. Puncts directivs per collavuraziun cun la LR:
  - 3.1. Inoltrar a la LR — per mauns dal chantun — *program provisorii* e preventiv entochen il 1. d'avrigl mintgamai per il proxim semester atun/primavaira.
  - 3.2. Incassar dals participants per mintga occurrenza il daner da curs a norma dal «Regulativ per ils curs d'assimilaziun» (cf. Rapport annual 1984, pag. 15 e 16)
  - 3.3. Dar rapport e quint da las occurrenzas tenor il sequent schema:
    - Titel da l'occurrenza
    - Lieu e data
    - Dumber dals participants

- Entradas (summa)
- Honorar e spesas al referent tenor cunvegna (cto. da pajament!)
(Referat: max. 200.— fr./sera; uras da curs: tenor reglament)

4. Per ulteriurs detagls vala la lescha chantunala e l'ordinaziun executiva respectiva (Cudesch da dretg GR: 433.100; 433.150; 433.170)

Las novas uniuns per la scolaziun da creschids en Surselva ed Engiadina han retschavì contribuziuns da partenza.

Curs da perfecziunament en rumantsch

2.7. La purschida per quests curs è stada concentrada a Savognin a chaschun da la «Scuntrada dal pievel rumantsch».

Sco meds da lavur per tals curs èn en preparaziun: «Correspondenza privata e da fatschenta» tenor il sistem WEKA ed il «Vocabulari administrativ-giuridic».

3. Assimilaziun

3.1. Ils curs d'assimilaziun èn vegnids organisads cun nova intensitad grazia a la propaganda directa tras ils collavauraturs regionalis. L'atun han surtut er las novas uniuns per la scolaziun da creschids surpiglià l'incumbensa d'organisaziun.

Survista dals curs:

En collavuraziun cun differentas instituziuns ed autoritads comunablas e regionalas (singulas organiseschan er curs en atgna reschia, sco p.ex. Laax, Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana e scolas medias e.a.).

Andeer	3 curs	31 participants
Ardez	2 curs	10 participants
Bever	2 curs	14 participants
Bravuogn	2 curs	11 participants
Casti	1 curs	4 participants
Danis	3 curs	19 participants
Domat	4 curs	38 participants
Flem	4 curs	30 participants
Glion	5 curs	42 participants

Lai	1 curs	7 participants
Lantsch	4 curs	28 participants
La Punt-Chamues-ch	6 curs	54 participants
Mulegns	1 curs	10 participants
Mustér	5 curs	42 participants
Puntraschigna	5 curs	43 participants
Razén	1 curs	10 participants
Sagogn	4 curs	38 participants
Savognin	4 curs	24 participants
Samedan	3 curs	29 participants
San Murezzan	5 curs	44 participants
Scuol	2 curs	11 participants
Segl	5 curs	52 participants
Sedrun	1 curs	6 participants
Siat	4 curs	10 participants
Trin	2 curs	11 participants
Vuorz	2 curs	19 participants
Ziràn	3 curs	25 participants
Zuoz	2 curs	16 participants

Total	86 curs cun	678 participants
-------	-------------	------------------

Curs a Caira

Total	23 curs cun	194 participants
-------	-------------	------------------

4 ladin
5 surmiran
11 sursilvan
3 rumantsch grischun

3.2. La preparaziun da novs meds d'instrucziun è vegnida discutada cun ils collavuraturs regionalis. Tenor giavisch da differenta vart duess *in* med vegnir creà ed alura adattà als divers idioms e lur situaziun culturala specifica. Il med per la Sutselva da Curò Mani, parallel cun la lectura «Marveglias cun siat ureglias», è avànt maun, nun è dentant anc pront per l'ediziun.

3.3. Ils meds da massa (gassetta, radio, tv) na s'engaschan anc betg spezialmain per l'assimilaziun. Per la pressa stuess la LR metter a disposiziun il material per la publicaziun. A chaschun da la Scuntrada a Savognin è er quest problem vegnì discutà. Per curs da rumantsch al radio (evtl. schizunt a la tv), dovri instanzas e discussiuns spezialas cun la CRR e la SRR.

3.4. *guarda 2.1.*

3.5. Ils collavuradors han tschertgà contacts cun persunas tudestgas en lieus rumantschs ed han organisà curs spezialas. Scuntradas e lavurs en gruppa tranter indigens ed immigrads n'èn anc betg vegnidas realisadas.

3.6. Ils manaders da curs vegnan indemnisads da la LR tenor rapports. Las uniuns per la scolaziun da creschids retschaivan contribuziuns spezialas per curs d'assimilaziun, q.v.d. la LR surpiglia l'entir deficit resultant. En singuls cas èn stads inevitabels curs individuals ed en gruppas fitg pitschnas.

4. Rumantsch grischun

4.1. Cun in pau retard ord motivs technics ha il «Pledari rumantsch grischun-tudesetg, tudestg-rumantsch grischun e Grammatica elementara dal rumantsch grischun» pudì vegnir preschentà a la publicità il 27 da mars 1985. Las preparativas per l'augmentaziun da quest pledari han cumenzà bainspert suenter quella publicaziun. Las experientschas fatgas cun l'EED (elavuraziun electronica da datas) a chaschun da lezza lavur han intimà d'elavurar in program d'EED pli detaglià e raffinà per la lavur lexicologica futura. Igl è reussì d'al metter en funcziun anc l'onn da rapport, ed en il fratemp èn endatads gia 10 000 plects supplementars dals excerpts.

4.2. La lavur publica davart il rumantsch grischun è stada main intensiva quest onn. Referats d'infurmaziun han gì lieu mo a Valchava, Turitg (Gesellschaft für deutsche Sprache und Literatur) e Zir (Uniun da ladins da Zir). Per l'«Acziun rumantscha da Domat» è vegnì fatg ina broschuretta d'infurmaziun davart il rumantsch grischun, ed en il rapport annual 1984 dal Fond naziunal per la perscrutaziun scientifica ha il post da rumantsch grischun astgà preschentar ses project ad in public pli vast da scenziads. Quai è er vegnì fatg a chaschun dal congress en memorgia da Theodor Gartner ad Innsbruck cun bun success.

4.3. Curs da rumantsch grischun han gè lieu a Berna (impiegads federals), a Cuira (plirs curs) ed er a Savognin durant la Scuntrada dal pievel rumantsch, er per interessents da linguatg tudestg, talian e franzos.

4.4. Per tudestgs ch'emprendan rumantsch grischun è in med d'instrucziun en preparaziun, realisà ordaifer il post da rumantsch grischun da Gieri Menzli.

4.5. / 5.6. Durant l'onn 1985 ha il post da translaziun survegnì 542 incumbensas (1985 513) per translaziuns, da quellas 63 (l'onn passà 72) en ils differents idioms e 479 (il 1985 441) en rumantsch grischun. Tiers quellas incumbensas vegnan mintga di dadas tras intginas translaziuns pli pitschnas per telefon. La gronda part da quellas translaziuns èn pussaivlas be tras il rumantsch grischun. I sa tracta damai da texts ch'èn fin ussa stads publitgads e derasads be en tudestg er en las regions rumantschas: texts da different gener, sco p.ex. brochuras d'instituziuns socialas, da differentes uffizis federals e chantunals; texts da servetschs publics (PTT, Viafer retica etc.), e texts ed inserats da firmas privatas. Cun l'uffizi federal da giustia e polizia discutescha la LR la translaziun dal «Handbuch der Verkehrsregeln» sco basa per ils examens da manaschunz en rumantsch.

4.6. Entras il rumantsch grischun vegnan cuntanschidas adina puspè novas domenas d'adiever per il rumantsch. Adina dapli dovra la Confederaziun il rumantsch grischun per brochuras d'infurmaziun dals singuls uffizis. Surtut per la protecziun civila èn vegnidas translataidas diversas scrittiras. La baselgia catolica ha laschà translatar diversas ordinaziuns en rumantsch grischun. Firmas privatas dovran adina dapli era il rumantsch per lur propaganda (p.ex. Viadis Kuoni, Wander).

5. Servetsch da linguatg, biblioteca ed archiv

5.1. La lavur principala dal servetsch da linguatg è stada quest onn la rimnada ed ordinaziun da la terminologia existenta. La mira è ina documentaziun cumpletta da tut las propostas fatgas per plets che n'èn betg da chattar en ils vocabularis existents. Questa lavur ha fatg grond progress; la cartoteca cumpiglia dentant segir passa 10 000 plets, per part er grazia al fatg che cartotecas pli veglias e bunamain emblidadas han pudì vegnir integradas.

5.2. Il post da linguatg vegn confruntà bunamain mintga di cun dumondas telefonicas per plets singuls. Ultra da quai ha el mess a disposizun sin dumonda terminologia per in curs da rumantsch per miradurs (surs.), che n'ha deplorablmain betg gè lieu, per ils quints da garaschas (surs.), per offertas d'installaziuns sanitaras e da stgavament (surs.) e finalmain per in curs da basa d'informatica (rg), tut en furma da translaziuns pli grondas. Il servetsch da linguatg sa sprova er da metter a disposiziun pitschens glossaris sistematic per champs specifics ad interessents. Quests glossaris sa dattan il pli ord incumbensas da translaziun pli grondas. En furma da fepls exista gia in «Glossari da sereneras» (surs.), mess a disposiziun da Felix Giger, ed in glossari da la «Terminologia da la mesiraziun uffiziala» (rg) da Manfred Gross. Pir en furma da cartoteca exista in glossari da la terminologia da l'economia (rg), ed en preparaziun è in glossari d'informatica (rg).

5.3. Las incumbensas «tenor plan» n'èn betg avanzadas sco previs; las lavurs sin dumonda han gè la prioritad. Il «Pled rumantsch 4» (Tecnica) n'ha betg anc pudì vegnir preparà per la stampa. L'emprima part da quel, che tracta surtut las maschinas agriculas, è dentant finida en sboz. La terminologia dals filologs duai dentant anc vegnir repassada ensemen cun ses futurs utilisaders, ils purs giuvens dal Plantahof, avant ch'ir en stampa.

5.4. Pervia dal retard en la preparaziun da la terminologia dal «Pled rumantsch 4» n'han er las tavlas engrondidas betg pudì vegnir realisadas.

5.5. L'ediziun dal «Vocabulari administrativ-giuridic» è vegnida surdada en incumbensa speziala ad Ines Gartmann per betg bloccar u la lavur d'urgenza dal servetsch da linguatg u retardar anc pli ditg l'ediziun da quest vocabulari. Qua sa gida il servetsch da linguatg mo anc cun neologissem e correcturas ortograficas. Ils bustabs A-D èn vegnids fatgs pronts per la publicaziun.

5.6. *guarda 4.5.*

5.7. Al Fond naziunal per la perscrutaziun scientifica è vegnì inoltrà in project en il rom dal Project naziunal da retschertga 21: «Pluralissem cultural ed identitad naziunala» conc. la recepziun dal rg. La decisiun davart quest project vegn il FN a prender la primavaira 1986.

General:

Administraziun da la «Litteratura» da l'USR: Era durant il 1985 ha la Lia rumantscha surpiglià l'administraziun da la Litteratura da l'Uniun da

scripturs rumantschs. La periodica Litteratura cumpara duas giadas l'onn e cumpiglia ca. 500 abunents.

Biblioteca/archiv: La biblioteca vegn amplifigada cuntinuadamain cun tut las ediziuns rumantschas, publicaziuns sur dal rumantsch, periodicas, gasettas, brochuras e.u.v.

La reorganisaziun da l'archiv ha cumenzà. En discussiun cun ina persuna dal fatg è vegnì elavurà il concept per in nov sistem d'archivar, q.v.d. il medem sistem, il qual fa già dapi in pèr onns buns servetschs en la documentaziun dal secretariat. La lavur vegn cuntinuada.

6. Teater rumantsch

6.1. «Scuntrada dal pievel rumantsch» dals 5 als 8 d'avust a Riom: Program da la scola da teater, program dal forum da teater e program dal festival da teater (guarda «Guid»)

6.2.

1-4-1985 Improvisaziuns da teater/animaziun: Scuntrada da la FUEV a Lavin cun 12 participants. Manadra: Annemieke Buob.

5 fin 11-8-1985 Scola da teater a Riom: Scuntrada dal pievel rumantsch cun 15 participants. Manaders: Gian Gianotti, Claudia Carigiet ed Annemieke Buob.

4 e 8-11-1985 Teater: Gi da Nadal: Scuntrada e furmaziun a Casti cun 7 e 6 participants. Manadra: Annemieke Buob.

In project spezial è vegnì instradà a Bravuogn d'ina grupp da lavur che ha elavurà la basa per in gieu: «Viadi tras l'istorgia da Bravuogn: il spiert d'la pedra grossa». Quest project stat en il center d'ina lavur d'animaziun rumantscha a Bravuogn.

6.3. Il post da teater è vegnì consultà fitg activamain, era grazia

6.4. a la preschientscha regulara d'in collavuratur al post la mesemna suenter mezdi.

150 (164) spediziuns cun passa 800 (1000) tocs.

50 (40) gruppas han consultà il post e giugà tocs lungs per ina saira entira.

50 gruppas han fatg producziuns curtas. 52 (50) magisters han empustà tocs per Nadal, Chalandamarz u per autras occasiuns. En la biblioteca èn

vegnids integrads ca. 60 (82) tocs novs e da quels èn 15 vegnids sustegnids finzialmain. Oravant tut han ins pudì augmentar la schelta da tocs per uffants e giuvenils. La biblioteca cumpiglia ussa var 1000 titels. Il post da teater ha pudì intermediar cun success per 12 dumondas da dretgs da translaziun e represchentaziun per las gruppas. Il post ha intensivà l'infurmaziun davart dumondas da dretgs.

6.5. Durant il 85 è cumparida ina gasetta da teater cun il cuntegn:

Program scola da teater a Riom / Program dal festival da teater / Program dal forum da teater / La fin dal teater retic / Gian Gianotti as retira dal post da teater / Rapport annual 1984 / Tge è la SADS? / Collecta per la gasetta da teater / Infurmaziuns generalas.

Il nr. 19 vegn a cumparair il 1986 e vegn ad esser l'ultim numer en il vestgì vegl. Per il futur è prevedida ina nova furma d'infurmaziun, evtl. ina rubrica en las gasettas rumantschas.

6.6. *guarda 6.1.*

6.7. Cun las experientschas fatgas quest onn tschertg'ins novas vias per restructurar il post da teater. Gian Gianotti è sa retratg dal post da teater suenter 8 onns. Annemieke Buob cuntinuescha la lavur.

En la scola da teater ha collavurà Claudia Carigiet sco manadra.

Contacts ordaifer l'intschess rumantsch:

SADS (Schweiz. Arbeitsgemeinschaft für das darstellende Spiel in der Schule). Annemieke Buob, commembra da la suprastanza dapi il settember, sco represchentanta dal Grischun rumantsch.

BVV (Bündner Vereinigung für das Volkstheater). Gian Gianotti è commember da la suprastanza.

ZSV (Zentralverband Schweizer Volkstheater). Marco Gieriet è commember da la suprastanza e represchentant dal Grischun.

Sustegns spezials per las sequentas lavurs:

6.8.

- Opera: Il cerchel magic (cf. quint + sustegn per rimnar finanzas, patronadi)
- Teater grischun: Il ruog rut (repr. bilinga)
- Accompagnament da reschia: Ils fisichers (a Glion)

Il project «*Teater retic*» n'ha betg pudì vegnir sustegnì tenor giavisch dals iniziants. La suprastanza ha spustà ina decisiun definitiva fin suenter la «Scuntrada» (per avair ina survista davart las finanzas disponiblas) e ha mess en vista sustegns per projects spezial (p. ex. per l'Olma 1985).

Gian Gianotti è sa retratg sco manader dal «*post da teater LR*» per mez avust. Annemieke Buob è la successura.

7. Chant e musica

Concurrenzas da cumposiziuns

7.1.

Concurrenza da cumposiziuns 1984/85:

Tema da la concurrenza da lirica precedenta era «2000 onns Retoromania». Las poesias èn idas a maun dals cumponists. 33 chanzuns èn vegnidas inoltradas (17 per chor viril, 11 per chor mixt e 7 per chor d'uffants e da dunnas – 2 da quellas ord concurrenza). Las sequentas èn vegnidas premiadas tenor il giudicat da la cumissiun da chant da la LR:

rang	cumponist/poet	titel	idiom
<i>chor mixt:</i>			
1.	Thöni G.P./Thöni G.P.	Himni agl rumantsch	surm.
2.	Tscharner G./Tscharner G.	2000 ans	ladin
2.	Tscharner G./Poltera R.	Pumer rumantsch	rg
3.	Bardill L./Stuppan M.	Il bös-ch rumantsch	ladin
4.	Lombriser E./Spescha G.B.	Miu vegl lungatg	surs.
5.	Lombriser E./Capeder D.	Mumma romontscha	surs.
<i>chor viril:</i>			
1.	Schneeberger H.R./ Gaudenz D.	Clom d'agüd	ladin
2.	Simeon G.D./Poltera R.	Pumer rumantsch	surm.

3. Thöni G.P./Poltera R.	Pumer rumantsch	rg+surm.
4. Lombriser E./Deplazes G.	Via nossa	surs.
5. Bertogg C./Giger C.	Romontschs restein adina	surs.

chor d'uffants e dunnas:

1. Tscharner G./Tscharner G.	Roman e Rita	ladin
2. Simeon G.D./Poltera R.	Rumantsch e pievel	surm.
3. Lombriser E./Poltera R.	Pumer rumantsch	rg+surm.

Ils cumponists e poets han survegnì ils premis a basa da las directivas per il post da chant. La LR ha tramess tut las chanzuns, era quellas betg premiadas, als dirigents da chors rumantschs.

Concurrenza da cumposiziuns 1985/86:

Il tema «Umor e satira en la chanzun rumantscha per chors mixts e virils» è vegnì mess en concurrenza il zercladur. Il settember ha la cumissiun da chant pudì surpigliar 35 cumposiziuns novas (21 per chor mixt e 14 per chor viril) per far ina selecziun. Las chanzuns selecziunadas (mintgamai 5 per sparta) na dastgan anc betg vegnir publitgadas, perquai che la concurrenza cuntinuescha il 1986 cun in concurs al Radio rumantsch. La rangaziun finala vegn fatga d'ina giuria populara durant l'emissiun.

Concurrenza da cumposiziuns 1986/87:

Per la concurrenza surnumnada ha la LR convocà il december tras pressa, meds da massa electronics e l'Uniun da scripturs rumantschs ina nova concurrenza da lirica: «Aspects positivs e negativs dal mund modern en nossa vita quotidiana».

«Onn europeic da la musica 1985»

7.2.

A. Durant la «Scuntrada dal pievel rumantsch» èn vegnids organisads ils sequents curs per chant e musica (detagls guarda «Guid festiv»):

1. *Laboratori da musica moderna* en trais differentas parts: Laboratori d'improvisaziun cun Luis Coray, laboratori da sintetisaders cun

- Mirco Biondini ed il laboratori da registraziun moderna cun Flavio Vigne.
2. *Champ da musica e chant per uffants*: Rico e Madlaina Peterelli han preparà, ensemen cun scolaras dal seminari da mussadras ed auters gidanters, la represchentaziun d'in giu musical cun 35 uffants da 7 fin 14 onns.
  3. *Dieta da chantadurs e dirigents da chors rumantschs*: 47 persunas èn sa participadas a questa dieta cun ils manaders Jachen Janett e Giusep Tschuor. Preschentaziun da la lavur cun in concert final.
  4. *Champ da musica instrumentala per giuvenils*: Duri Janett, Glezi Antoni Margreth e Bernard Vinzens èn stads ils manaders dal champ sut il patronadi da dr. Arnold Spescha (Cumissium chantunala da musica). 28 giuvenils tranter 14 e 19 onns han preparà in concert ed èn marschads en il cortegi festiv.
  5. *Plaschairs da chant*: Durant tut la scuntrada ha Jachen Janett exercità e chantà chanzuns popularas e da cumpagnia cun grond success.
  6. La LR ha sustegnì financialmain il *concert da rock rumantsch* ils 9 d'avust cun ils Hades, Paulin Nuotclà e Franco d'Amico.
- B. Al «*Festival dalla musica romontscha a Mustér*» (12 fin 17 d'avust) èn sa participadas 19 gruppas dal Grischun rumantsch e 3 gruppas da las Dolomitas e dal Friaul. Per il festival ha la LR dà in sustegn financial ord la contribuziun da l'«*Onn europeic da la musica*».

Ediziuns da musicalias

- 7.3.
- Tut las novas cumposiziuns èn vegnidas multiplitgadas e tramessas als dirigents dal chors rumantschs.
  - La «Laudinella» è exausta. Per eruir ils basegns dals dirigents da chors mixts avain nus fatg in questunari cun las dumondas: «1. sch'els giavischian ina ristampa da la «Laudinella», 2. sch'els prefereschian da lavurar cun fegls da notas libers u 3. sch'els avessan plaschair sche la LR ediss in nov cudesch da chant cun ina schelta da las chanzuns or da las concorrenzas da cumposiziuns dals ultims onns». L'evaluaziun da las respostas croda en l'onn nov.

8. Meds da massa

8.1. La primavaira ha il secretari mess en discussiun ina proposta per ina gassetta quotidiana, da realisar cun metter ensemen las gassetas rumantschas existentas (GR, FL, CP/LP, PdS) ed edir quella rimnada mintga di, mantegnend la redacziun ed il caracter da las gassetas existentas ed amplifitgond la rimnada cun parts supplementaras, redigidas d'ulteriurs redactors. Da quest emprim pass tenor sistem «Fegl da chau» pudes en il decurs dal temp evtl. ina vaira «Quotidiana rumantscha» sa resultar. A chaschun da la *Scuntrada* è la dumonda da la pressa vegnida discutada intensivamain. Tenor l'opiniun da blers fiss il temp madir per in pass decisiv en quest sector. Cuss. fed. Schlumpf ha empermess in evtl. engaschament er da la Confederaziun en quest sector cun la cundiziun che projects cun futur fissan avant maun. La suprastanza ha discutà la dumonda. In *emprim pass* fiss da raschun in supplement en mintga gassetta, in *segund pass* in augment da las ediziuns ad emna (3 u 4 enstagl dad 1 u 2) sut ils titels existents, in *terz pass* l'integraziun. Cunquai che las 2 gassetas grondas (GR e FL) èn en mauns privats, dependan novaziuns er da l'iniziativa da questa vart. La LR ha cun ils meds disponibels ad interim naginas reservas finanzialas per novs projects!

8.2. Il sustegn finanziel ch'è vegnì dà a la pressa resorta dal quint annual. La LR ha tenor dumonda furnì gratuitamain translaziuns en rg. Quest servetsch è sa reducì en cumparegliaziun cun 1984. Deplorablamain cumparan perencunter tsherts inserats p.ex. en Surselva en puter e veggan — dals lecturs betg versads! — considerads sco rumantsch grischun; ina pratica che difficultescha la recepziun dal rumantsch grischun.

8.3. En ils meds da massa è vegnì infurmà regularmain cun comunicaziuns, intervistas e rapports davart tractandas e decisiuns. Numerus interessents (students, schurnalists, perscrutaders, simpatisants, scholars etc.) han retschavì documentaziuns u èn vegnids infurmads cun referats, discussiuns, guides e preschentaziuns da cudeschs etc. Referats u sairas da discussiun ed infurmaziun dal secretari: La Punt-Chamues-ch; Bulsan (RAI); Casa Caltgera Laax; Conferenza scolastica Lumnezia; Societad svizra per scienziass moralas; sairas rumantschas a Lucerna, Lachen SZ, Turitg; dieta a Vissoie; saira da discussiun en la Fundaziun retoromana; Partida populara Cuira (ciclus da referats); referat per Regionalvertreter Walservereinigung; Scola chantunala Glaruna; Club Soroptimist Bad-Ragaz; Club Rotarians Cuira; Scolaziun da creschids Lumnezia; Ladinia Turitg e.a. occurrenzass pli pitschnas.

8.4. Numerusas reportaschas en ils meds da massa svizzers ed internaziunals han sensibilisà per il rumantsch. Reportaschas pli lungas cun successiun en vegnidas emessas da la televisiun romanda.

Conferenzas da pressa:

- 27-3-85: — Marca speziala «2000 onns Retoromania»
— *Pledari* rumantsch grischun — tudestg/tudestg — rumantsch grischun e *grammatica* elementara dal rumantsch grischun
— Translaziuns en rumantsch grischun
— Correspondenza privata e da fatschenta tenor sistem WEKA
- 29-6-85: — Comité da patronadi da la «Scuntrada dal pievel rumantsch»
— Guid da la «Scuntrada...»
- 5 fin 11-8-85: — 5 conferenzas da pressa durant la «Scuntrada...»
- 13-12-85: — Conferenza avant la radunanza da delegads

Documentaziun (en la pressa): La documentaziun da quest onn emplenescha ca. 7 ordinaturs cun artigels cumparids en las pli differentas gasettas. Ina gronda part pertutgan las occurrenzas «2000 onns Retoromania», dentant era las autras acziuns en connex cun il rumantsch. Infurmiations èn vegnidas distribuidas en gasettas svizras ed era en bler meds da l'ester.

Las occurrenzas e festivitads en connex cun ils «2000 onns Retoromania» èn era vegnidas resguardadas fermamain en ils meds da massa electronics. Radio e televisiun da las ulteriuras trais Svizras sco era tals meds da massa da l'ester han rapportà per part detagliadamain sur da l'istorgia dal rumantsch e sur da l'engaschament dals Rumantschs per mantegnair lur linguatg.

Exposiziuns

8.5.

Exposiziun ambulanta tudestga

Emmenbrücke (7-1 fin 14-1) Shopping Center Emmen; patronadi Uniun dals Rumantschs ladins da Lucerna; vernissascha e conferenza da pressa cun il president dr. Gian Arard Melcher.

Bern (13-2 fin 8-3) Galleria Kornhaus; patronadi Nova societad helvetica NSH, pres. dr. H.R. Isliker; vernissascha cun pled da dr. H.R. Isliker e Sigisbert Lutz; sairadas cun referats da Romedi Arquint, da dr. Jon Mathieu e da Tista Murk; producziuns dal Chor mixt grischun da Bern.

Dolomitas (30-5 fin 12-7) en 5 different lieus en las Dolomitas; patronadi Institut Ladin «Micurà de Rü», dr. Lois Craffonara; sairadas cun referats e divertiment.

Durant dus onns e mez ha l'exposiziun visità 19 different lieus. Suentar tantas montaschas, demontaschas e transports èn las tavlas en in stadi che na permetta betg pli da las exponer.

Autras exposizuns

Bern (mais da mars) Banca populara svizra; exposiziun dal Grischun triling (PGI, WV, LR); organisatur Sigisbert Lutz.

Cuira (7-6 fin 9-7) Societad svizra per las scienzas morales; exposiziun pitschna e schelta da cudeschs scientifics.

Zernez (11-7 fin 15-7) Festa ladina; exposiziun da cudeschs.

Savognin (5-8 fin 11-8) Scuntrada dal pievel rumantsch; exposiziun da cudeschs.

S. Gagl (OLMA '85) Exposiziun da la lavur da la filologia rumantscha sin placats cun maschinas agriculas e la terminologia rumantscha. Preschentaziun da la litteratura e da la musica.

8.6. Ina preschientscha da gronda purtada è la marca speziala da la PTT (50 rp. en la valur da la tariffa per la francatura normala) «2000 onns

Retoromania», creada dad Arnold Wittmer da Gunzwil. Ella mussa in fragment d'ina inscripziun latina sin in oficalcit ch'è vegnì chattà a Cuir e po vegnir cumplettada suandantamain: «A Lucius Cesar, figl d'Augustus, l'emprim da la giuventetgna». En moda simbolica preschenta quest fragment las restanzas dal territori rumantsch sin il bràtsch da la cruscha svizra.

8.7. Per l'emprima giada èn ils examens pedagogics da recruts en scrit vegnì realisads en rumantsch per ils recruts rumantschs davart il tema: «Ils linguatgs en Svizra» en collavuraziun LR – Seminari da tudestg da l'università da Basilea. Ils resultats duessan er purtar respostas conc. la tenuta dals recruts rumantschs envers lur linguatgs (rum. e tud.) e duessan pudair servir en singuls puncts sco basa per discussiuns da la politica rumantscha da l'avegnir.

9. Ediziuns LR 1985

Vocabularis e manuals linguistics

Darms, G. e.a.	<i>Pledari</i> rumantsch grischun-tudestg / tudesetg-rumantsch grischun e <i>grammatica</i> elementara dal rumantsch grischun
div. auturs	Correspondenza privata e da fatschenta (ordinatur sursilvan cun 2 furniziuns) (ordinatur ladin cun 1 furniziun) tenor il sistem WEKA, introducziuns e commentaris en rumantsch grischun
Gross, M.	Maschinas agriculas, en tuts idioms (separat «Pled rumantsch 4», en occasiun da l'Olma '85)
Mani, C.	<i>Pledari</i> sutsilvan (lià 330 exemplars)
Murk, T.	Vocabulari per bibliotecas, en quatter linguatgs svizzers (catalogisaziun/alfabetisaziun e dactilografia dal manuscript tras la LR)

Meds d'instrucziun

- Calonder, M. Chanzunettas e versets, ladin (restampa)
Kohler, E. Rumàntsch an scola I.+II. scalem, sutsilvan
Cadalbert, R. Rumàntsch an scola III. scalem, sutsilvan
Cadalbert, R. Rumàntsch an scola IV. scalem, sutsilvan
Seeli, G. Rumàntsch an scola V. scalem, sutsilvan
Seeli, G. Rumàntsch an scola VI. scalem, sutsilvan

Cudeschs d'uffants

- div. auturs Enicapeni, trans. en sursilvan da M. Lombriser (10
numers, 670 abunents, dretgs A. Eiselé, Prilly)
Nuotclà, P. Baldi, comics, sursilvan da I. Decasper

OSL

- Buob, A. ABC-ingiuvinè!, nr. 1720, ladin
Bonorand, S. Pepi, nr. 1721, ladin
Jungen, A./
Schmidt, E. Angela da Matilpi, nr. 1722, sursilvan
Bois, C./Bass, G. Igl emprem di da scola digl elefant pign, nr. 1723,
sursilvan
Burkhardt, H./
Steier, G.G. Igl anniversari da Tobia, nr. 1724, surmiran
Candinas, Th./
Simonett, A. La fugia digl Stoffel, nr. 1725, sutsilvan
Doyle, A.C./
Baltermia, U. La tschinta giaglia, nr. 1726, surmiran
Muheim, H. &
Hare, C./
Tscharner, G. Il chaschuot / Ün mordrarettsch, nr. 1727, ladin

Diversas

Berther, N./ Carigiet, G.	Reglas dil giug da troccas, brochura
Catrina, W.	Die Rätoromanen, brochura da l'exposiziun ambulanta tudestga (en incumbensa UFCE)
Cathomas, B./ Uffer, R.	Guid da la scuntrada dal pievel rumantsch a Savognin
Cathomas, B.	Chantai Rumantschs, chantai!, cudeschet da chant «2000 onns Retoromania»
div. auturs	Rapport annual 1984
Kaiser, T.	Publicaziuns rumantschas 1985/86, catalog

Cassetas

Società da duonnas da Ftan	2 cassetas: Clapitsch, las aventüras müravglusas d'ün chalgerin (registraziun dal Radio rumantsch)
Hendri Spescha	Praulas sursilvanas II (reproducziun)
Hendri Spescha	Praulas sursilvanas III (reproducziun)
Chor d'affons da Trun	Melodias popularas (registraziun dal Radio rumantsch)

Ediziuns en preparaziun ed en cuntinuaziun

9.1.

- La redacziun da la «Bibliografia retorumscha» è stada terminada sin la fin da l'onn. Norbert Berther ha lavurà entiramain dal schaner fin ils 30 da settember vid questa redacziun finala.
- La fin da december eran preparads ils bustabs A — D dal «Vocabulari administrativ-giuridic» (redacziun finala prov.: Ines Gartmann). Incaps cun la producziun dals ordinaturs han chaschunà retards, uschia che l'ovra è vegnida sin il martgà pir l'onn nov.

9.2.

- Las materialias per l'instrucziun da puter per scolinas da Simon Bonorand èn vegnidas restampadas.
- Sper la nova ediziun dal med d'instrucziun «Rumantsch en scola», versiun sutsilvana èn vegnids restampads ils stgalims III – IV en sursilvan.
- Areguard la redacziun da la «Istorgia da la litteratura rumantscha per scolas superiuras e medias» guarda punct 2.5.
- La lavur da preparaziun dal med per emprender rumantsch grischun è vegnida cuntinuada.

9.3.

- Dal «Pled rumantsch 4 – tecnica» è cumparà l'october be en in separat dad 8 paginas a chaschun da l'Olma. La lavur è però progredida bain.

9.4.

- «L'Istorgia dals Rumantschs en comics» è sin buna via e cumpara l'onn nov. Dissejns: Peter Haas; text: Alexi Decurtins/Felix Giger.
- Las novas chanzuns da la concorrenza da cumposiziuns èn vegnidas edidas ed ordinadas en la biblioteca. Mintga dirigent dals chors rumantschs ha survegnì in exemplar da quellas chanzuns.
- Las translaziuns da dus toms dals comics «Tintin» èn fatgas.
- L'ediziun dal register «Radioscola» è stada retardada pervia da grondas correcturas d'autur. Il «bun per stampa» ha stuì vegnir suspendì sin il schaner 86.
- Sper las cassetas edidas da la Lia avain nus realisà la produenziun da duas cassetas da paraulas per l'UdG (Grimm e Buna not).

Sustegn per ediziuns

9.5.

Desertina	Clavs (Gion Deplazes)
Renania	Da cuolm (Flurin Caviezel)
	Da nossa vischnànca (Andrietta Ronner-Camenisch)
Desertina	Sontgaclau arriva (Camartin F./Cagienard F.)
Tscharner Gion	Dadais
Bardill Linard	Cul asen pel muond aint

Desertina	Flurs tardivas (Victor Durschei)
Buchs-Druck	Grischetta (Valentin Vincenz)
Renania	Raquintaziuns (Flurin Darms)

La LR po sa distgargiar en il sector da las ediziuns OSL. La realisaziun dals carnets rumantschs succeda tenor l'organisaziun che vala per ils 3 ulteriurs linguatgs svizzers. La cumissiun da redacziun rumantscha è en contact direct cun la centrala OSL a Turitg e cun las represchentantas rumantschas en il cussegl da fundaziun (Marionna Lombriser ed Ida Columberg). La LR dat vinavant las contribuziuns e sa gidar tenor giavisch e cunvegna cun la vendita.

10. Contacts

10.1. En diversas correspundenzas èn ils contacts vegnids mantegnids cun las autoritads federalas, chantunalas e communalas per promover la preschientscha rumantscha en administraziuns e manaschis publics. La collavuraziun cun l'Uffizi federal da cultura, cun il Stapferhaus a Lenzburg («Kulturkampagne») e cun il Fond naziunal per la perscrutaziun scientifica (secretari fa part en gruppa d'experts per il program naziunal da retschertga 21: «Pluralissem cultural ed identitad naziunala») è stada intensiva. Conc. il resguard dal rumantsch en la «Lescha federala da publicaziuns» (art. 14) e la moziun grischuna dals cussegliers naziunals grischuns per la revisiun d'art. 116 da la constituziun federala guarda l'introducziun dal parsura. Per l'emprima giada ha la Confederaziun edì las «Explicaziuns dal Cussegl federal» per ina votaziun dal pievel en rumantsch.

Ils deputads dal Cussegl grond en stads envidads a chaschun da la sesiun da matg en Chasa rumantscha per ina infurmaziun e discussiun. Il parsura ed il secretari han preschentà a la cumissiun predeliberanta resp. dal Cussegl grond la posiziun da la LR conc. l'adiever dals meds federals restads al chantun. Davart questa dumonda è in memorandum cun tut las infurmaziuns da detagl vegnì elavurà e derasà.

Las vischnancas ed autras administraziuns potenzialmain interessadas per in «Vocabulari administrativ-giuridic» han prendì posiziun en in questunari conc. ils linguatgs da publicaziuns per il «Vocabulari administrativ-giuridic». Cun gronda maioritad è vegnida acceptada l'ediziun en rumantsch grischun cun resguard dals idioms en cas da differenzas signifigantas tranter ils idioms ed il rumantsch grischun.

10.2. L'october ha il departament d'educaziun — per incumbensa da la Regenza — sutmess a la suprastanza LR confidenzialmain il sboz da prof. C. Soliva per ina legislaziun da linguas dal chantun Grischun. (1. revisiun da la constituziun chantunala; 2. proposta per ina lescha). Ils 19-10-1985 ha gè lieu — en la chasa Nietzsche a Segl-Maria — ina discussiun en in gremi serrà (exponents da las autoritads, da la WV, PGI, LR e dal dretg da linguatg). Quest inscunter sut il patronadi dal center Waldegg (Solothurn) ha dà novs impuls per la discussiun dal dretg da linguas en il Grischun. La suprastanza da la LR ha supplitgà la Regenza da dar in'emprima infurmaziun conc. las propostas da prof. Soliva en ina seduta cun las 3 uniuns tetgalas: WV, PGI, LR. Er preferiss la suprastanza da coordinar las discussiuns respectivas en il Grischun cun la tractaziun da la moziun dals parlamentarischs grischuns en il cussegl naziunal conc. la revisiun d'art. 116 da la constituziun federala.

10.3. Ils contacts cun las autoritads ecclesiasticas funcziuneschan surtut sur las uniuns regionalas (contribuziuns per ediziuns ecclesiasticas) e sur ils collavuratur regiunals, er en discussiun cun ils plevons.

10.4. La Fundaziun Planta e la Fundaziun Retoromana han retschavì contribuziuns per la realisaziun dals curs da stad. Parsura e/u secretari en stads preschents per referats u a l'avertura. — Il Legat Cadonau ha dà sustegn per projects rumantschs (4000.— per ediziuns).

10.5. *guarda pct. 7. Chant e musica*

10.6. Ils contacts cun ils Rumantschs a l'ester en s'intensivads tras participaziuns d'exponents da la LR a las occurrenzas per «2000 onns Retoromania» a Berna, Lucerna e Turitg. Il secretari ha er fatg in referat en la nova «Famiglia rumantscha» da Lachen e conturns. Tuttas uniuns rumantschas (er chors e gruppas) da la Bassa en vegnidas envidadas spezialmain a la «Scuntrada ...» ed èn regularmain vegnidas infurmadas davart ediziuns ed occurrenzas rumantschas spezialas.

10.7. Guarda 4.6. Discussiuns han gè lieu cun la bieraria da Cuir e cun ils gronds distribuiders da victualias en il territori rumantsch (Coop, Denner, Volg).

10.8. La PGI e la WV en stadas preschentas cun referats a la «Scuntrada ...». Las discussiuns conc. in bulletin communabel da cultura n'èn betg

vegnidas cuntinuadas, duessan dentant vegnir intensivadas il 1986. Per diversas dumondas han discussiuns cun exponents da la PGI (repartiziun meds federala, rumantsch en il seminari, lescha da lingua) e da la WV (lescha da lingua, politica generala da cultura) gi lieu. Il secretari è sa participà a las radunanzas generalas respectivass.

10.9. Cristian Joos represchenta la LR en la Quarta Lingua, Heidi Derungs-Brücker en la Societad svizra per minoritads. Toni Kaiser è sa participà ad in congress da minoritads a Triest ed ad ina scuntrada en il Piemont; il secretari ha collavurà en la gruppa «Kulturkampagne» en il Stapferhaus a Lenzburg (iniziativa da cultura e cuntraproposta) ed è sa participà a las occurrenzass dal Forum Helveticum. Ensemen cun la Fundaziun Dialog è vegnida instradada ina acziun per rinforzar il Dialog rumantsch, senza grond success. Cun la Pro Helvetia han parsura e secretari discutà da princip il sustegn per projects rumantschs. Las activitads da la UFCE (Uniun federalista per communitads etnicas europeas) è vegnidas sustegnidas en connex cun il seminari da Pasca da la giuventetgna a Lavin e Rabiis. Il parsura è sa participà al congress da la UFCE/FUEV, quest onn a Genevra, nua ch'ìls Trubadurs sursilvans èn stads preschents per incumbensa da la LR. Per la «Scuntrada» han exponents da numerusas minoritads linguisticas da l'Europa retschavì in invit spezial.

La LR è stada represchentada uffizialmain ad occurrenzass dals Ladins da las Dolomitas ad Ortisei e Corvara e dal Friul a Codroip sper Udin ed a Nossadunnaun a la scuntrada dals Fogulars furlans.

Contact regulars tgira la LR er cun universitads en Svizra ed a l'exteriur per dar infurmaziuns diversass ed intermediar contacts.

10.10. En connex cun la «Scuntrada ...» è ina dieta dals scribents da las Dolomitas e dal Friul ensemen cun la USR vegnida sustegnida. Exponents da las Dolomitas e dal Friul han referì a Savognin ed èn stads giasts d'onur. Il secretari è sa participà ad ina discussiun a la RAI a Bulsan davart il problem ladin-rumantsch.

11. Rumantsch 2000, 1985

11.1. Per la scuntrada centrala dal pievel rumantsch a Savognin dals 5 als 11 d'avust è vegnì elavurà in vast program cun:

4 referats d'istorgia

5 referats da linguatg
4 referats sur da minoritads
5 referats sur da l'economia
5 referats da divers geners

5 lecziuns sur dal DRG
5 lecziuns da filosofia
5 lecziuns «sriver»

curs da cuschinar
curs da lavurs da maun
curs da sautar
curs da sport
curs da dar troccas
curs da caricaturas
curs (laboratori) da musica moderna

discussiuns sur dals meds da massa
discussiun sur da la politica regiunala
discussiun sur da la politica culturala dal Grischun

forum da la dunna
forum da teater

dieta da chant

champs da sport, da musica e chant, da musica instrumentala

excursiuns botanicas, archeologicas etc.

festival da teater e concert da rock

Durant la Scuntrada èn vegnidas registradas passa 8000 entradas a questas diversas occurrenz.

11.2. Concernent la «Festa centrala dal pievel rumantsch» guarda il «Guid da la scuntrada», l'introducziun dal parsura a quest rapport e la documentaziun da pressa. La lavur publica (PR) e la sensibilisaziun per il rumantsch èn stadas considerablas.

11.3. Per las occurrenzas regionalas a chaschun dals «2000 onns» han ils collavuratur regiunals collavurà. Guarda rapports respectivs e la documentaziun da pressa.

Autras activitads

- Curs d'assimilaziun a Flem: Dapi mia entrada en uffizi hai jau surpiglià (pervia da mancanza da scolast) da dar 2 curs d'assimilaziun a Flem: in curs d'avanzads ed in curs da conversaziun / perfecziun. Jau consideresch per impurtant che curs d'assimilaziun hajan ina cuntinuaziun nuninterrutta, pir alura èn els d'effect. Il contact cun participants da tals curs è per mai sco collavuratur regional impurtant per recaltgar impuls ed emprender d'enconuscher circumstanças localas.
- Curs d'assimilaziun a Sagogn: L'atun 85 han jau stuì surpiglier (pervia da mancanza da scolast) in curs d'assimilaziun a Sagogn. Igl è reussì d'entschaiver anc cun in segund curs per novizs. Il basegn d'emprender e sa perfecziunar en rumantsch è avant maun.
- Il questinari concernent la statistica è a fin e curregì. El vegn reparti proximamain a las autoritads communalas. Fin l'atun dal'onni current duessan ils resultats esser disponibels.
- Il «Pledari da planisaziun» en l'idiom sutsilvan è curregì a fin e pront per la stampa. La Renania vegn a laschar stampar in exemplar per vischnanca.
- Suentar che las correcturas dal med da scola «Rumantsch an scola» èn stadas liquidadas, ha quest med pudì vegnir surdà als scolasts sutsilvans che lavuran dapi insaquants mais cun el. A la fin da l'onni da scola vegn fatg in'evaluaziun da tal med.
- Ils impuls per activar il «Ravugl rumantsch d'Andeer» paran da cuntanscher la finamira.
- La scolina da Sched/Veulden è en funcziun. Ma la situaziun linguistica è difficila.
- Jau rimnel vinavant texts sutsilvans per far insacura il cumpendi litterar per las scolas sutsilvanas. Il sustegn da scolasts e scripturs è minimal.
- Jau hai a mauns da far in catalog d'inscripziuns tudestgas che pudessan vegnir rumantschadas.
- La cumissiun La Pùnt giada mia atenziun speziala. Pertge cun ella stat ni croda La Pùnt. La cumissiun menziunada è daventada la cumissiun la pli activa da la Renania. Igl è reussì ad ella da meglierar considerablmain La Pùnt.
- Igl n'è betga reussì d'organisar barats da teaters sco previs.
- Durant la stad passada jau hai fatg la redacziun da vacanzas da la Casa Paterna, ina buna experientscha per vesair, tge pensum ch'il redatur en uffizi ha da prestar.
- La scolaziun da creschids per la part sursilvana da la Renania è vegnida

integrada en la Scuntrada e Formaziun Surselva, da la quala jau fatsch part en l'uffizi dad actuar.

La scolaziun da creschids en Sutselva na funziunescha betg anc optimalmain. Igl ha già lieu 2 curs da rumantsch per rumantschs: l'onn passà il curs d'ortografia sutsilvana a Ziràn cun 7 participants ed actualmain il curs da poesias (Curò Mani, manader) cun 10 participants.

4. Intschess da l'URS

Igl angaschamaint sen igls differents sectours da lavour on mess an muvimaint ena bova, uscheia tg'i para mintgatant tg'ins possa betg sa snudar. Cun la speranza da saveir angascher e sensibilisar ples persungas per igl mantignamaint digl lungatg lainsa cuntinuar er igl 1986.

Rumantschaziuns 1985

- Las rumantschaziuns an Surmeir èn sa concentradas a Savognin an vista alla Scuntrada dal pievel rumantsch.
- Cun contacts cun posttenents/canzlists/firmas ed affars ègl reuschia da cuntanscher inscripziuns rumantschas tgi cuntanschan la gronda part digl pievel.
- Tavlas: Lubia per travagl agricol/forestal a Savognin/Mon
Abitaziuns da vacanzas/tgombras a Savognin/Sur/Parsonz
Tavlas per l'uniung turistica per Savognin e conturn
Access agl plazzal a Savognin
- Cuntanschia tar las ovras electricas Turitg en signet per ava gronda.
Chella tavla vign midada aint igl antier intschess.
- Contact cun igls mastrals da Rona/Casti/Savognin/Tinizong/Salouf/Riom/Parsonz/Mon/Stierva.

Scuntrada e furmaziun/curs 85

- Declaraziun da taglia a Sur/Savognin/Riom cun 50 participants
- Manaders dilgs curs: Giatgen Spinass, Sur; Leza Spinass, Savognin; Tona Collet, Riom
- Musica classica cun Claudio Steier a Savognin, 8 participants

- Canzungs e versets per unfants cun Nic Camenisch e Claudia Balzer ad Alvagni, 10 participants
- Excursiung locala cun Rita Ulber, Lantsch-Seglias, 12 participants
- Teater/Gi da Nadal cun Annemieke Buob a Casti, 10 participants

Barats da giuvenils

- Screiver agls inspectours da scola conc. igls barats da giuvenils/scolars interrumentschs/interregiunals.
- Reacziun positiva digls cunsegl da scola Surses/Alvra/Casti/Zuoz/Sent/Tavanasa/Mustér.
- Scuntrada regulara cun la cumischung per barats da giuvenils interregiunals a Berna/Soloturna/Biel.
- Igl 1985 ò gia li en barat interregional cun la scola secundara Sta. Maria e l'Ecole primaire le Noirmont.

Vendita da codeschs e cartas

La vendita da codeschs e cartas da noss biro anor ò effectuo en augment considerabel dallas antradas. Ainten tottas vischnancas surmiranas (cun ex. da Surava) vignan vandeidas cartas da gratulaziun, condolientscha, Nadal e Bumang.

Cun ena acziun speciala igl 86 pruainsa da derasar anc pi fitg nossa literatura per pitschen e grond.

Teater e bibliotecas

Durant igl 1985 èn nias rimnos igls teaters da ser Willimann, Lantsch. Chels teaters ston per gronda part neir rescretgs ed adattos alla scripziun odierna.

Translato per las gruppas da teater a Savognin/Salouf/Sur/Riom. Cun Moscha Jegher-Camen, Renata Uffer e Emma Spinas vaia visito en curs per bibliotecas, sperond da saveir realisar plang plang er an Surmeir bibliotecas regiunalas.

A tots scolast/-as è nia tarmess las glistas da tots igls tocs da teater tgi la LR metta a disposiziun.

Lavours da biro

An connex la Scuntrada a Savognin è igl collaboratour sto angaschea pulitamaintg per la preparaziun dalla Scuntrada. Gronda labour ò stua neir impundia per translaziuns uscheia per igl rendachint dalla cassa da malsangs Surses / noziuns per la sala da gimnastica Savognin / formulars per la protecziun civila Savognin. Chels formulars èn nias tarmess per cunaschiantscha er a tottas las otras vischnancas / translaziuns dallas noziuns da taglia per igls curs da taglia / currigia u amplifitgia las noziuns digl rendachint communal a Savognin, igl qual è cumparia er an rumantsch/translaziun per differentes affars tgi tarmettan lour figls sgulonts adegna er an rumantsch/translaziun digl formular dumonda da biagier Savognin tgi niro tarmess per infurmaziun er agls oters cumegnns pi spert tgi el è stampo.

Conversaziun rumantscha

En postulat tgi am schea a cor è sper igls curs d'assimilaziun la furmaziun da gruppas rumantschas ainten las differentas vischnancas per ena conversaziun rumantscha. Igl 1985 ègl reuschia d'organisar talas gruppas a Savognin e Mulegns/Sur/Murmarera/Beiva. Contacts conc. chellas gruppas èn stos er cun igls exponents dallas vischnancas Cunter/Riom/Parsonz, Casti, Alvagni, Lantsch. A Savognin vign chella gruppa manada da Luzia Plaz-Sonder ed Annatina Capeder, an Surgôt da Margarita Janutin-Plaz, Bernardetta Janutin-Plaz, Murmarera, Paulina Jegher, Mulegns, Beatrice Grisch, Sur. A Brinzauls vign chella gruppa manada da Gaudenzia ed Amalia Liesch.

Noss defuncts

En il decurs da l'onn da rapport ans han pliras prominentas persunalitads dal moviment rumantsch bandunà per adina. Nus ans regurdain en pia memorgia da quellas dunnas e quels umens ch'èn s'engaschads cun persvasiun ed anim, ch'han enritgì noss stgazi cultural cun lur ovras e ch'han dà impuls decisivs per la lavur rumantscha.

Ch'els repaussian en pasch.

Gion Luregn Arpagaus	1902–1985
Eduard Buchli	1906–1985
Rudolf Campell	1893–1985
Anna Capadrutt	1924–1985
Aluis Carigiet	1902–1985
Christian Derungs	1894–1985
Benedetg Dolf	1918–1985
Deta Hänzi-Cuonz	1946–1985
Margreta Jemmi-Cavigilli	1929–1985
Andri Peer	1921–1985
Giusep Sialm	1934–1985
Warren Thew	1927–1985